

EMBEREK SEKÉLY VÍZBEN — MENTŐÖVVEL

DEÁK FERENC HAZI TERÁPIA C. TÉVÉDRAMÁJARÓL

Nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba — állította egy görög bölcs, de ezzel a mondással könnyen perbe szállunk, hiszen a belgrádi stúdió a hétfőt átadta a tévédrámák szerzőinek, láttunk aztán emlékezetes és kevésbé emlékezetes produkciókat, de ennek a hétfőnek igenis van követe-re érdemes hagyománya. Láttunk már színházi közvetítéseket is, de a megrendítő hatás, sajnos, elmaradt. Nem újszerű, eredeti módon vették szalagra a belgrádiak a Szabadkai Népszínház *Viktóriáját* és a *Mohács* című drámát. Bizonyos előítéletekkel fogadjuk mindazt, ami ebből a „konyhából” indult — mások asztalára. Viszont jó közérzettel néztük volna a képernyőn az *Afonyákat*, ám a csillagok állása nem kedvezett színházunknak. Az újvidéki stúdió a rendezői melléfogásoktól hemzsegő *A szabadság pillanata* című történelmi drámát vette szalagra és — sajnos — közvetítette is. Mindamellet nem érdemes túl hosszasan és túl mélyen elemezni ezeket az „előadásokat”, mert a *Fekete glóbusz* — a nézőt nem lehet félrevezetni — kényszerdicséret jelleggel kapott jó sajtót a kritikusoktól. A belgrádiak egyszerűen elhallgatták az „eseményt”, mert — többen mondták — ezt a „filmi nyelvet” nem értették. Egy szó, mint száz: a televízió mind ez ideig nem reprezentálta ünneplő ruhában a vajdasági magyar drámaírókat. Ez pedig nem az írók, hanem a rendezők hibája. Közöttünk jócskán élnek olyanok, akik egyéni rokonszenv szerint osztályozzák mindazt, amit olvasnak és néznek. Néha csak néznek, nem látnak. Időnként el-eltűnedezik az öröm, a megnyilatkozás után hamleti csönd és méla merengés, de aztán lobogókat bontunk s nem is ünneppapokon. Magyarán fogalmazva: nem voltunk, nem is vagyunk, talán majd leszünk. A múltban bemutatott holmit egyszerűen feledjük el.

Viszont a szelek csendjében bűjt meg Deák Ferenc, akinek a belgrádi stúdió immár második tévédrámáját mutatta be, s nem is akármilyen sikerrel. A labdába tehát ott rúgunk, ahol a pálya nem a miénk és nekünk szurkolnak a bírók. Bravuros helyzetfelismerés? Vajdaság csak alszövetség, Belgrád pedig Wimbledon? Meglehet. Tegyük kezünk-re a szívünket és úgy valljunk: Mindenki jobb fényben szeretne megmutatkozni. Tudjuk, a fák nem nőnek az égig, de erre mifelénk gyakran eldobjuk a tollat. Nem véletlenül.

Deák Ferenc felelősségteljesen vállalja a munka nehezebbjét. A Szabadkai Népszínházban bemutatott két drámája — az *Afonyák* Sterija-díjat kapott — és a belgrádi stúdióból sugárzott két műve szókimondásra kényszerít bennünket. E négy vállalkozást egyértelműen dicsérnünk kell, ez kötelességünk, nem „honi ügy”, amely mellett fegyvertelenül állunk és ágálunk. Deák Ferenc nem „szegény, kis drámaíró”, aki csak szövetségben mutatkozhat, akinek a lábára minden évben egy számmal nagyobb cipőt adhat a kritikus. Bizony elég gondot ad a közvéleménynek, s ez a közvélemény — kegyetlen. Rombol s csak a bajtársnak épít. Több esetben feldobják a dinárt és úgy hozzák meg a döntést. Ha fej, akkor dicsérem, ha írás, „levágom”. Vagy fordítva. Hangulatunk, indulatunk velejárója.

Írtam mindezt indulat nélkül, csöndesen, meditatálva a tbm de Luxe írógép felett, elgondolkozva azon, hogy mennyit érünk — vagy nem érünk — a börzén. Színpadra hívjuk azokat, akik még nem írtak színdarabot. A fiókokban elheverőkről nem veszünk tudomást. Hát nem vicces? Most aztán lássuk a tévédrámát, amelyet — a jelek szerint — igen kevesen tekintettünk meg.

Az utókontroll egyetlen tömör mondatot kényszerít papírra: A szerző derékgig a jelenben áll. Utalok most arra, hogy az író lehetőségei —

a kamera óriási segítség, barát, édesapa — a tévé esetében korlátlanok. Választhat magának műfajt, rendezőt, színészeket, díszletet, környezetet, szólhat az ibolyaárus leányról, a megfagyott gyermekéről. Higgyünk abban, hogy a ma írójának víziója van, de higgyük azt is, hogy nyitott szemmel jár a világban. Nem a jelenből kilépő, hanem a jelenbe belépő író drámáját sugározta a tévé, mert végül is a „játék” azon múlik, hogy az író tudja-e, miért élnek, kinek élnek kortársai, barátai és ellenségei, férjek és feleségek. Jellem- és helyzetrajzok kerülnek életke margójára, és a tévédráma előállott. Milyen egyszerű, és mégis milyen kevesen művelik elfogadhatóan.

A *Házi terápia* — többen megjegyezték — Deák első tévédrámájának egyenes folytatása. A szereplőket tulajdonképpen átmentették a *Hétvégéből*, amolyan „kedves vendégek” az új darabban. Végső gondok premier planban: bezárt körrel. Olyan emberekkel ismerkedünk meg, akik laza gyeplővel ülnek a bakon, életük szélről borzolva surranhat a viharban, az izmok elbágyadnak, az agy majdhogynem eltoppan. Egyszóval: elidegenedett sorsok drámája *Házi terápia*. Hétfőn reggelizünk, kedden ebédelünk, szerdán vacsorázunk, nézzük a tévét, nem nézzük a tévét, beszélgetünk, nem beszélgetünk. Banális hangzik? Talán ez volna az író üzenete? Miért üzenne nekünk minduntalan valamit az író, ha tudjuk, hogy környezetünk védelemre szorul, ha a károkat nem becsüljük fel? Az utak közül melyiket válasszuk? Mi és a dráma „hősei?” Ezt a kérdést teszi fel magában a dráma központi alakja is, akit Petar Kralj személyesít meg. Felesége — betegen — kijön a kórházból, de a házi terápia nem segít, otthon dül a hétköznapi háborúja, s végül az asszony testileg-lelkileg összetörve visszavonul a kórházba. Beteg az emberiség? — kérdezi a naivabbja. Nem. Vannak szigetek, ezeken a szigeteken szigorú törvények vannak érvényben, ezekhez a törvényekhez alkalmazkodni kell.

Olyan az élet, mint valami penészes gomba. A falakat ellepi a salétrom, nyirkosak a szavak is és mindig esik az eső. Időről időre látnunk kell ezt a sivatagot, a mindennapok szürkességét, amelybe belefulladunk s a fuldoklóknak nem adunk mentőövet. Ez lehet a dráma kicsengése. Tegyük hozzá: halk kicsengése.

Deák Ferenc párbeszédei villognak, kockázatosan villognak, hiszen lényegre és csak a lényegre szorítkozik. Ez nem ősi recept. Ha valaki figyelemmel kíséri a modern dramaturgiát, annak tudnia kell, hogy a ma embere tömönatokban fejezi ki magát s nem az író nyelvén. Mond közhelyeket is, minden szabálytalansága szabályos: újrathitelesít mindent, amit az életből kicsempészett. Az író ma már az életet fényképezi. A többi szörevü.

Az író viszonya a művel a lámpák előtt megszűnik, az anyaggal való harcot rábizza a rendezőre és a színészekre. Ezt a tévédrámát is Slavoljub Stefanović-Ravasi rendezte. Tiszta képsorok, realiztikus elemekkel. A téma feldolgozása félreérthetetlen, félremagyarázhatatlan. A színészek játékáról sok jót mondhatunk: Petar Kralj, Jelisaveta Sabljic és Miloš Žutić „ráéreztek” a darabra. Profimunka profikkal.

Végezetül a legkényesebb kérdés. Vonjunk párhuzamot az Újvidéki Televízió — elképzelhető, hogy egyszer „nálunk” is elkészül végre egy igazán tévéjáték — és a belgrádi stúdió lehetőségei között. Sajnos arra a megállapításra jutottam, hogy színészeink játékstílusa — mert van ilyen — képtelen megbirkózni az ilyen látszólag egyszerű feladatokkal. A rendezők egynemelyike arra kényszerített bennünket, hogy szavaljunk, hogy „elidegenítsünk”, beledeklamáljunk a levegőbe, ordítsunk, mindent fordítva csináljunk, s közben elfelejtettük, hogy milyen az ember. Hogyan iszik te pohárból, hogyan öleli meg a feleségét, és milyen hangon beszél gondjairól, örömeiről. Végső megállapítás: Nem gyermekcipőben járunk a tévé kamerái előtt — vonatkozik ez a rendezőkre is —, hanem mezítláb. Néhány számmal nagyobb cipőt húznának a lábunkra, ez megtörtént. Az esemény eredménye ismert.

Deák Ferenc megbízhatóbb címhez fordult. Nem a nyelv határozza meg drámájának értékeit, a mű hatására átlépte a tartományi határokat. Most siessünk utána. Talán még utolérhető.